Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi

Bahar 9(1), 2025
e-ISSN: 2602-3008
https://doi.org/10.32572/guntad.1486741

Turizm Soylulaştırmasına Direnenler: Balat'ın Köklü Esnafları

Koray Genç [1] **İsmail Uzut** [2**]

[1] Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Ordu, Türkiye, koray.genc@yahoo.com, ORCID: 0000-0001-5477-4683
[2] İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, İstanbul, Türkiye, ismail.uzut@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6227-7249

Araştırma Makalesi

Cilt 9, Sayı 1, 2025
ss. 32-54

Öz

Balat; fiziki, ekonomik, sosyal ve demografik yapısıyla soylulaştırma için oldukça müsait bir yer konumundadır. Balat'ın yaşadığı süreci daha da ilginç kılan ise farklı soylulaştırma çeşitlerinin bir arada yaşanmasıdır. Bunlardan birisi de turizm soylulaştırmasıdır. Balat, turizm soylulaştırması sürecini yaşamakta; ziyaretçiler, yeni gelenler ve sayısı azalan eski sakinler bir arada bulunmaktadır. Yeni gelenler içerisinde semte yerleşmeyip sadece girişimde bulunanlar vardır ki bu grup turizm soylulaştırmasının öncüsü durumundadır. Demografinin değişimi ve ziyaretçilerin gelmesiyle gündelik ihtiyaçların karşılanabileceği ve semtin hafızasında yer edinen işletmeler günden güne yeni kitleye hitap etmek amacındaki işletmelere yerlerini bırakmaktadır. Bu araştırma ile semtin hafızasında yer edinmiş işletmelerin temsilcileri ile görüşülüp semtin mevcut süreci ve işletmelerinin devamlılığıyla ilgili düşünceleri alınmak istenmiştir. On üç kişiyle görüşülmüş ve betimsel analizle değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak hem semt hem de işletmeleri adına olumlu görüşler paylaşamayan katılımcılar süreç içerisinde varlıklarını devam ettirebilmelerinin oldukça zor olduğunu ve esnaflık müessesesine olan inançlarının kalmadığını aktarmışlardır. Tüm olumsuzluklara rağmen varlıklarını devam ettirebilmelerini ise mülk sahibi olunması, iş alanında tek kalınması, daimi müşteri kitlesinin bulunması, semt dışına iş yapılması ve mecburiyet etmenleriyle açıklamışlardır.

Anahtar Kelimeler: *Soylulaştırma, Turizm Soylulaştırması, Balat, İstanbul*

Gönderim : 20.05.2024
1. Düzeltme: 02.08.2024
Kabul Tarihi: 14.11.2024

Those Resisting Tourism Gentrification: Established Tradesmens of Balat

Abstract

Balat; it is a very suitable place for gentrification with its physical, economic, social, and demographic structure. What makes the process Balat is going through even more interesting is the coexistence of different types of gentrification. One of these is tourism gentrification. Balat is experiencing a process of tourism gentrification; visitors, newcomers, and a decreasing number of old residents coexist. Among the newcomers, there are those who do not settle in the district but only take a stab at it, and this group is the pioneer of tourism gentrification. With the change in demographics and the arrival of visitors, businesses that can meet daily needs and are the memory of the district are gradually giving way to businesses that aim to appeal to a new mass. With this research, representatives of businesses that have a place in the memory of the district were interviewed, and their opinions were asked about the current process of the district and the continuity of their businesses. Thirteen people were interviewed, and evaluations were made with descriptive analysis. As a result, the participants, who could not share positive opinions on behalf of both the district and their businesses, stated that it was very difficult for them to continue their existence in the process and that they no longer had faith in the tradesman establishment. They explained their ability to continue their existence despite all the negativities with the factors of owning property, being alone in the business area, having a permanent customer base, doing business outside the district, and necessity.

Keywords: *Gentrification, Tourism Gentrification, Balat, İstanbul*

Research Article

Vol 9, No 1, 2025
pp. 32-54

Received : 20.05.2024
Revision1: 02.08.2024
Accepted: 14.11.2024

önerilen atıf/cite this article as
Genç, K., & Uzut, İ. (2025). Turizm Soylulaştırmasına Direnenler: Balat'ın Köklü Esnafları. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 32-54.
**Sorumlu yazar e-posta/ Corresponding author e-mail: *ismail.uzut@iuc.edu.tr*

© 2025 Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi

GİRİŞ

İngilizce "gentrification" ifadesinin Türkçe literatürde çok farklı kullanımları bulunmasına rağmen en kabul göreni, ilk olarak Gönül Tankut tarafından ifade edilen soylulaştırmadır (Uçar Altınışık, 2015). Soylulaştırma literatürü sosyolog Ruth Glass'ın 1964 yılında yaptığı açıklamalar üzerine inşa edilmiştir. Glass, 1960'lı yıllarda Londra'daki köhne işçi konutlarının birer birer yüksek gelirli insanların eline geçmesiyle evlerde yapılan iyileştirmelerin devamında muhitin sosyal yapısında yaşanan değişimi açıklamak için soylulaştırma ifadesini kullanmıştır (Smith, 2002). Davidson & Lees (2005) Glass'ın tanımını faydalı bulmakla beraber soylulaştırmanın zamanın şartlarıyla düşünülmesi gerektiğini ve tanımlamaların güncellenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü her dönem için farklı soylulaştırma süreçlerinden ve aktörlerinden bahsetmek mümkündür. İşte bu noktada Hackworth & Smith'in (2001) "Soylulaştırmanın değişen hali" isimli çalışmaları dikkat çekmektedir ki bu araştırmada soylulaştırma üç dalgada ele alınmıştır. Araştırmacılara göre 1973 ve öncesi tarihler birinci dalgayı, 1970'lerin sonu ve 1980'ler ikinci dalgayı, 1990'lı yıllar ise üçüncü dalgayı ifade etmektedir. Her bir dalga için değişmeyen husus ise bir yere yeni sakinlerin gelmesi ile fiziki çehrenin değiştiği ve bu değişimle daha fazla yeni sakinin ilgisinin oluştuğudur. Fiziki çevrenin değişimi ilk başta süreci yaşayanlar ve sürecin etkilerine hakim olmayanlar için olumlu karşılanabilir. Ancak yeni sakinlerin gelişi ile başlayan soylulaştırma süreci büyük oranda yoksul kesimin yerinden edilmesi (Şen, 2011; Um & Yoon, 2021) ile sonuçlanmaktadır ki sürece yönelik eleştirilerin odak noktasını bu durum oluşturmaktadır. Bir diğer ifade ile alt sınıfların sosyal alanları üst sınıftan insanlar için hazırlanmış hale getirilir (Liang & Bao, 2015). Bu nedenledir ki bir dışlama mekanizması (Cocola-Gant, 2015; Davidson & Lees, 2005) olarak görülen soylulaştırma kelimesinin imajı büyük ölçüde değişmiştir (İslam, 2003). Bu imaj değişimi soylulaştırmada başı çeken aktörleri kentsel dönüşüm, yenileme gibi ifadeleri kullanmaya yöneltmektedir. Ancak Smith'e göre (2002) yenileme söylemi soylulaştırmayı şekere bulamaktan ibarettir ki Kesar, Dezeljin ve Bienenfeld de (2015) iyi niyetli yenileme çalışmalarının dahi bir noktadan sonra soylulaştırma halini aldığını ifade etmiştir. Nihai olarak şehirlerin iç kısımlarının yenilenip, dönüştürülmesi ile yeni zenginleri çekmek ve küresel bir sınıf oluşturmak soylulaştırmanın temel amacı gibi durmaktadır (Liang & Bao, 2015).

Bir yerin soylulaştırma süreci her zaman planlı olmamakla beraber birbirini tetikleyici ve büyük oranda yerinden edilmeye zemin hazırlayan etkileri barındırmaktadır. Daha sade bir açıklama ile soylulaştırma, tetikleyiciler silsilesinin yer aldığı bir sürecin sonunu açıklamaktadır. Marcuse (1985: 207) tarafından yerinden etme baskısı ve yerinden olanlar bakımından hazin son aşağıdaki şekilde özetlenmiştir. "*Bir aile, mahallesinin hızla değiştiğine şahit olduğunda; dostları yavaş yavaş mahalleyi terk etmeye başladığında; alışveriş yaptığı dükkânlar kapanıp yerlerine başka müşterilere hitap eden yeni dükkânlar açıldığında; kamu tesisleri, ulaşım imkânları ve destek hizmetlerindeki değişiklikler bölgeyi gittikçe daha yaşanmaz hale getirdiğinde zaten yerinden etme baskısı son derece şiddetli bir hale gelmiş demektir. Bu durumda, insanların yerinden edilmesi sadece an meselesidir. Bu şartlar altında yaşayan aileler, kaçınılmaz olanı beklemektense, fırsat bulduklarında kendileri*

taşınacaklardır; öyle ya da böyle yerlerinden edilmiş olurlar." Bu açıklamadan açıkça anlaşılmaktadır ki yoksul kesimi yerinden eden ve soylulaştırma ifadesine sıkıştırılan ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel birçok etki vardır ve bunları birbirinden bağımsız bir şekilde düşünmek mümkün değildir.

Soylulaştırma sürecinin farklı öncüleri yani soylulaştırıcıları bulunabilmektedir. Kamu eliyle soylulaştırma (Güzey, 2009; İslam, 2009), sanatçılar vasıtasıyla soylulaştırma (Ergün, 2022; Gezer, 2019), öğrenciler vasıtasıyla soylulaştırma (Aslan & Çakır, 2021; Hubbard, 2008; Tuncer & İslam, 2017) ve turizm sektörü vasıtasıyla soylulaştırma (Gotham, 2010; Liang & Bao, 2015; Zhao, Kou, Lu, & Li, 2009) bu bağlamda ele alınabilir. Ayrıca soylulaştırmanın gerçekleştiği coğrafyaya bağlı olarak kırsal ve kentsel soylulaştırma ayrımlarına da gidilebilmektedir. Turizm hareketliliğinin yükselen ivmesinden olsa gerek son yıllarda birçok kentte turizmin öncüsü olduğu soylulaştırma süreçleri yaşanmaktadır (Genç, 2020). İstanbul'da da turizm soylulaştırmasından bahsedilebilecek muhitler olmasına rağmen İstanbul özelinde soylulaştırma ile turizmi doğrudan ilişkilendiren bir çalışmaya bu araştırma kapsamında rastlanılamamıştır. İstanbul ve soylulaştırmayı konu edinen diğer araştırmalarda ise turizm en fazla bir katalizör olarak yer almıştır. Bu bağlamda bu araştırma ile İstanbul ve turizm soylulaştırmasının ilişkilendirilecek olması başlıca önemlidir. Bununla beraber soylulaştırma sürecinin etkilerini hissetmesine rağmen bir şekilde dışarıda kalmayı başarabilmiş kişilerin görüşlerinin alınması araştırmanın farklılığını ve önemini oluşturmaktadır. Nihai olarak bu araştırmada turizm soylulaştırması yaşandığı kabulünden hareketle Balat semtinde kısmen de olsa soylulaştırma dışında kalabilmeyi başararak faaliyetlerini devam ettiren bakkal, berber gibi gündelik ihtiyaçlara yönelik ve turizm sektörü dışı işletmelerin, geçirmekte oldukları süreci nasıl deneyimledikleri ve varlıklarını devam ettirmelerinin altında yatan faktörler nelerdir sorularına cevap aranmıştır.

Kavramsal Çerçeve

Turizm, soylulaştırma için önemli bir araç konumundadır ki uluslararası literatürde turizm soylulaştırması üzerine günden güne çoğalan çalışmalar yürütülmektedir. Turizm soylulaştırması kavramını 2005 yılında ilk defa kullanan Gotham'a göre (Şahintepe & Diler, 2022) "kurumsal eğlence ve turizm mekânlarının çoğalmasıyla orta sınıf bir mahallenin nispeten varlıklı ve münhasır bir yerleşim birimine dönüşmesi" soylulaştırmanın yaşandığını işaret etmektedir (Gotham, 2005). Soylulaştırma literatürünün öncülerinden Smith & Williams'ın (2015) açıklamaları da genel anlamda soylulaştırmanın turizm sektöründen bağımsız düşünülemeyeceği üzerinedir. Söz konusu açıklama konut alanlarının soylulaştırılmasının; sanat ve eğlence yaşamına uygun bir biçimde yeniden geliştirilmesi, merkezde kalan üretim alanlarının kapatılması, buralara otellerin, kongre merkezlerinin ve buna ek olarak modern ve revaçta olan markaların ve restoran zincirlerinin gelmesi ile yakın ilişkili olduğu şeklindedir.

Turizm soylulaştırması kentsel ve kırsal alanlarda gerçekleşebilir olması nedeniyle önemli bir araştırma konusu olarak kabul edilmektedir. Ancak Liang & Bao (2015)

turizm soylulaştırmasının merkezinde sosyal alanlarda yaşanan dönüşümleri görmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde turizm soylulaştırmasının kırsala kıyasla İstanbul gibi kentsel alanlarda çok daha sert bir şekilde gerçekleştiği ifade edilebilir. Dahası kentsel alanlar aynı turizm sektörü gibi neoliberal politikalar için elverişli zeminlerdir (Genç, Türkay & Ulema, 2022). Turizmle beraber kentsel mekânlar yüksek gelir grubundan insanların ve turistlerin zevklerine ve alım gücüne hitap eden restoranlar, barlar, alışveriş merkezleri vb. işletmeler ile donatılmaktadır (Altanlar, Kavak & Güremen, 2018). Turizme yönelik 'trendy' yatırımlarla donatılan bu mekanlar (Şen, 2005) nihayetinde turizm gettosu (Esen, 2009), turist balonu (Belanger, Lapointe & Guillemard, 2020; Judd, 1999) şeklinde anılmayı hak eder hale gelmektedir. İstanbul Sultanahmet ve Barselona bu konuda verilebilecek isabetli örneklerdendir. Konu bağlamında Bir Barselona vatandaşının Independent gazetesine verdiği demeci aşağıdaki gibidir (Diaz, 2017).

"Cumartesi klasik tapa hizmeti verilen bir restoranda öğle yemeği yemek istersiniz. Ama dışarıya taşmış uzun kuyruğu görürsünüz. Kalabalık bir restoranda rahatsız bir yemek için yarım saat beklemekten ise buzdolabınızda ne varsa onu yersiniz. Akşam arkadaşlarınızla sevdiğiniz bir bara gidersiniz. Oranın da turistik bir mekâna dönüştüğünü görürsünüz."

Turist balonlarının veya gettolarının oluşması sadece mekânsal bağlamda bir değişim olarak görülmemektedir. Değişim süreci beraberinde ekonomik, toplumsal ve çevresel etkileri de barındırmaktadır ki süreç maalesef yerel sakinlerin yerinden edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Altı daireden birisinin turistik kiralama platformu olan Airbnb'de[1] listelendiği (Cocola-Gant, 2016) ve gün içerisinde de ziyaretçilerle dolu olan Barselona şehrinin Gotic muhitinde yapılan bir araştırmada (Cocola-Gant, 2015) katılımcıların %65'i, muhitten birden fazla arkadaşlarının taşındığını belirtmiş ve bu bağlamda da turizm soylulaştırması bir dışlama mekanizması olarak gösterilmiştir. Sakinlerin kendilerini dışlayan sebepleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

- "Gündelik ihtiyaçların karşılanacağı manav, kasap, bakkal vb. işletmelerin kapanıp, yerlerine turistik işletmelerin açılması,
- Gündelik ihtiyaçların daha pahalıya karşılanır duruma gelmesi,
- Mahalleye yeni yerleşen sakinlerle kültür ve yaşam tarzı çatışmaları,
- Kamusal alanların özelleştirilmesi,
- Diğer sebepler; gürültü kirliliği, çevre kirliliği, fiziksel alan yetersizliği".

Nihai olarak kentsel mekanlar turizmin de dahil olduğu neoliberal politikalarla üretim mekânından tüketim mekanına devşirilmiş olmakta (Değirmenci, 2011) ve Kaya'nın (2017) ifadesiyle "*gündüzleri ziyaretçilerle dolup taşan ancak ikametin neredeyse olmadığı insansız kentler*" ortaya çıkmaktadır. Robertson, Oliver & Nost da (2022) benzer bir

1 Airbnb, sahiplerinin bir odalarını veya konutlarının tümünü turistlere kiralayabildikleri bir paylaşım platformu olarak 2008 yılında kurulmuştur. Aşırı turizm ve turizm soylulaştırmasının tetikleyicilerinden birisi olarak gösterilen ve Barselona, San Francisco gibi destinasyonlarda yasal yaptırımlarla karşılaşan platform, turizm sektöründeki etkinliğini sürdürmektedir. Genç (2020) tarafından aktarıldığı üzere platformun ekonomik değeri Hyatt gibi birçok küresel otel zincirlerinden fazla durumdadır.

görüşle New Orleans'ın konumu ve kültürel özellikleri bakımından önemli bir mahallesi olan Treme'nin turizm sayesinde hayalet kasabaya dönüştüğünü ifade etmiştir.

Turizm soylulaştırması kentsel politikalarla ilişkili çok yönlü bir sorun olmakla birlikte son yıllarda aşırı turizm tartışmalarıyla birlikte daha fazla gündemi meşgul eder olmuştur. Aşırı turizmden muzdarip birçok destinasyonda turizm soylulaştırmasının mevcut durumun destekleyicilerinden olduğu ve her ne kadar turizm soylulaştırması şeklinde ifade etmeseler de yerel sakinlerin hedefindeki gelişmelerden olduğu ifade edilebilir. Aşırı turizm yaşanan destinasyonlarda turizm soylulaştırmasının en temel sebepleri arasında ise Airbnb konaklamaları gösterilmektedir ki 'Airbnb soylulaştırması' gibi bir terim dahi ortaya çıkmıştır (Gravari-Barbas & Guinand, 2017). Lizbon'da 2016 yılında yapılan bir araştırmada, mülklerin %59'unun Airbnb ve benzeri platformalar aracılığıyla yerel konaklama birimlerine dönüştürülmeden önce boş olduğu ortaya koyulmuştur. Geri kalanların ise sadece yaklaşık %40'ı konut amaçlı kullanılmaktadır (Lopes, Rodrigues & Vera-Cruz, 2019). Schäfer & Braun (2016), Berlin'in merkezindeki bazı sokaklarda mevcut tüm dairelerin turistler için bulunduğunu tespit etmiştir. Benzer durumların söz konusu olduğu Barselona, Amsterdam, New York gibi destinasyonlarda da Airbnb vb. girişimler, uzun süreli kiralama ücretlerini artırmakta ve neticesinde kiraları karşılayamayan eski sakinlerin yerinden edilmesine yol açmaktadır. Ekonomik boyutuyla gün yüzüne çıkan bu problem, tabii ki kültürel ve toplumsal olumsuzlukları da desteklemektedir.

Otellere kıyasla özellikle kalabalık gruplar için cazip hale gelen günlük kiralık evlerin yoğunlaştığı mahalleler, turistlere mal ve hizmet sunumuna yönelik girişimcilerin de ilgisini çekmektedir. Bu durumda mülk sahipleri, daha fazla kira alabilmek adına kafe, restoran, hediyelik eşyacı gibi turizm girişimcilerine olumlu yaklaşmakta ve mevcut kiraları yukarı çekerek eski kiracıları yüksek kira baskısıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Dahası mülk sahibi olarak turizm dışında bir işle meşgul olanlar da mevcut işlerini turistlere hizmet veren bir işletme haline dönüştürme fikrine kapılabilmekte ve soylulaştırma sürecine dahil olabilmektedir. Örneğin Blázquez-Salom, Blanco-Romero, Gual-Carbonell & Murray (2019) Palma'da yerel perakende mağazalarının kapanmasıyla yerlerini soylu mağazaların aldığı sonucuna ulaşmıştır. Yani turizm soylulaştırması sadece konut sakinlerini değil küçük ve yerel işletme sahiplerini de etkilemektedir (Um & Yoon, 2021). Bu tarz dönüşüm yaşayan mahallelerde ayakta kalmayı başarabilmiş işletmelerin kiralarının artmasından dolayı tüketim mallarının fiyatlarında da artışlar yaşanabilmektedir. Nihai olarak gündelik alışveriş seçeneklerinin azalması ve bu seçeneklerin daha pahalı hale gelmesi, ev kiralarındaki artış gibi eski sakinlerin yerinden edilmesine zemin hazırlamaktadır. Cocola-Gant, Gago & Jover (2020: 218) tarafından aktarılan bir Barselona vatandaşının ifadesi tüm turizm soylulaştırması literatürünün özeti niteliğindedir: "*Kahvaltı yapmak veya bir şeyler içmek için mahallenizde bir yere sahip olmadığınızı gördüğünüzde şunu merak ediyorsunuz: neden burada yaşıyorum?*"

Soylulaştırma, uluslararası literatürde uzun yıllardır tartışılmakla beraber turizm soylulaştırması özellikle ulusal literatür için daha niş bir araştırma konusu olarak yerini korumaktadır. İstanbul özelinde soylulaştırma büyük oranda kentsel dönüşümle ilişkili bir şekilde okunmaktadır. Kentsel dönüşüm sebepli soylulaştırmanın arka planı ise neoliberalizme dayalı bir şekilde çok daha geniştir. Uysal'a (2006) göre neoliberal politikalarla sanayi kent dışına itilmiş ve yerini daha mikro üretim tesisleri ve özellikle hizmet sektörü almıştır. Bu durum ihtiyaç duyulan iş gücünü de değiştirerek demografik değişimin önünü açtığı gibi kentsel mimariyi de dönüştürmektedir. Kentler yeni orta sınıf olarak anılan sakinlerin istekleri doğrultusunda dönüşüme itilmiştir ve bu soylulaştırmanın işaret fişeği olarak görülebilir. Öyle ki eğitim, beceri, bilgi gerektiren işleri yapan ve fiziksel emeklerine kıyasla zihinsel emekleri ile ödüllendirilen yeni orta sınıf, farklı tip konutlarda ve mahallelerde yaşamak istemekte (Keyder, 2013) ve boş zamanlarını değerlendirmek istedikleri mekanlar da farklı olmaktadır. Netice olarak düşük eğitim ve gelir grubuna mensup insanların sanayi dalındaki işlerine daha yakın olabilmek adına ayrıldıkları ve geride bıraktıkları çöküntü alanları yeni gelenlerin gözünü diktiği alanlar olmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamaları ile buralar yeni orta sınıfın standartlarına uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır. Dahası neoliberalizmin ideolojik iklimi gereği yaşanan bu gelişmeler sosyal politikalarla da dengelenememektedir (Keyder, 2005).

Şen (2006) İstanbul'da soylulaştırmanın görüldüğü Ortaköy, Cihangir, Galata, Fener-Balat, Kuzguncuk ve Arnavutköy semtlerinin bazı ortak özelliklerine dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi; bu semtlerin eskiden gayrimüslim azınlıkların yaşadığı yerler olması iken ikincisi, tarihi mimariye ve boğaz veya haliç manzaralı yerleşime sahip olmalarıdır. 2005 yılı sonrası İstanbul'unda kamu eliyle yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları söz konusudur ki (Çeker & Belge, 2015) büyük kentsel projeleri (Can, 2013) içeren bu uygulamalar olağan akışında gerçekleşen soylulaştırma süreçlerine kıyasla Tophane, Karaköy ve Galata örneklerinde olduğu gibi daha sert ve görünür bir şekilde yerinden edilmelere neden olmakta ve alanların kullanımını seçkinlerin tekeline bırakmaktadır (Akalın, 2016). Alanların seçkinlerin kullanımına bırakılmasında oteller, restoranlar, alışveriş merkezleri gibi turizmle ilişkilendirilebilecek tesisler sıklıkla başvurulan yatırım araçlarıdır. Bu konuda planlanmasından faaliyete geçmesine kadar tüm tartışmalı süreçleriyle Galataport örneği verilebilir.

YÖNTEM

Araştırma Alanı

1453 yılından itibaren Balat ve civarı, azınlıklar için önemli bir yerleşim yeri konumunda olmuştur. Ancak süreç içerisinde devamlı bir şekilde demografik ve beraberinde sosyokültürel değişimler yaşanmıştır. 1950-1970 yılları arasında bu muhite yerleşen Karadenizlilerin yerlerini bir süre sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen vatandaşlar almasına rağmen onların da büyük bir çoğunluğu kalıcı olmamışlardır (Narlı, 2006). Son aşamada bugün bakıldığında amaçları doğrultusunda çok da başarılı olmamış ve hatta soylulaştırmanın önünü açmış olan

(Altıntaş, 2016; İslam, 2005; Soytemel, 2015; Zeybekoğlu Sadri & Akı, 2008) Unesco ve diğer projeler ile semtin çehresinin değişeceğini düşünen bazı insanlar bölgeye rağbet göstermişlerdir. Bu insanlar Ortaköy, Cihangir ve Kuzguncuk gibi kentsel rantın arttığı semtler karşısında soylulaştırıcılar tarafından henüz keşfedilmemiş bir alternatif olarak Balat ve çevresini bulmuşlardır (İlyasoğlu & Soytemel, 2006). Kimisi mekân açmış kimisi ise yerleşik olarak yaşamaya başlamıştır. Günümüzün Balat'ı halen gözlemlenebilen eski mahalle kültürü ve yeni yüzlere hitap etmek amaçlı retro ve vintage dekorasyonlu kafeleriyle nostaljik anlatılarla süslenen bir soylulaştırma sürecinin içerisinde yer almaktadır (Altıntaş, 2016; Can, 2023). Bu durum Mills'in (2008) İstanbul'un tarihi muhitlerine karşı artan ilgi nostaljik soylulaştırma olarak açıklanabilir şeklindeki açıklamalarını doğrular niteliktedir. Benzer şekilde Behar da (2006) İstanbul soylulaştırmasının tetikleyicisi nostaljidir şeklinde görüş bildirmiştir. Erkan & Altıntaş'ın (2018) kapsamlı saha araştırmasında Balat'ta 2013 yılında 8 olan kafe sayısının 2016 yılına gelindiğinde 47'ye yükseldiği ve bunun yanında vintage butik mağazaların, sanat galerilerinin, seramik atölyelerinin, nefes terapisi ve yoga gibi üst gelir grubunun ilgi duyacağı yaşam atölyelerinin açıldığı aktarılmıştır.

Bir muhitte soylulaştırma sürecinin yaşandığından bahsedebilmek için dört elemanın varlığı gerekmektedir. Bunlardan birincisi, soylulaştırma sanayisi unsurları olarak alandan gelir elde etmeye çalışan inşaat şirketleri, arazi geliştiriciler, sigortacılar vb. girişimcilerdir. İkincisi, bu girişimcilerin gözünü diktikleri, bakımsız ama çekici bir mimariye sahip konut stoğu ve konumu olan bir mahalledir. Üçüncüsü, soylulaştırma sanayisinin gözünü diktiği mahallesini koruyabilecek ekonomik ve politik güçten yoksun sakinlerdir. Son olarak da dönüşüm süreciyle beraber muhite yerleşme fikrini taşıyacak ve genellikle genç, çocuksuz, maddi gücü yüksek profesyonellerdir (Lydersen, 1999'dan aktaran Ergün, 2006). Türkiye ve İstanbul'da soylulaştırma, büyük oranda kent içindeki tarihi ve otantik bölgeler için söz konusudur (Uzun, 2001). Bu açıklamalar bağlamında değerlendirildiğinde İstanbul Balat'ın neden araştırma alanı olarak seçildiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar tam anlamıyla başarılı sonuçlandırılamasalar da çeşitli proje girişimleriyle çöküntü alanı imajından sıyrılan Balat, kazandığı imajıyla nostalji odaklı yeni sakinleri, ziyaretçileri ve bu gruplara yönelik hizmet vermek amaçlı ticari yatırımcıları çeker konuma ulaşmıştır. Bu bağlamda Balat için genel bir değerlendirme yapılması gerekirse eski sakinler ve esnaflar Özdemir'in (1992) ifadesiyle "ustalıkla kovulma" durumundadırlar. Aniden hissedilmeyen, ağır ağır işleyen bir süreçten bahsedildiği için ustalıkla kovulma ifadesi oldukça yerindedir. Öyle ki mahalle idaresi statüsüne geçilen 2009 yılında nüfus 17.106 iken istikrarlı bir azalış seyriyle 2022 yılında 11.656'ya kadar gerilemiştir. Bu istatistik rakamsal bağlamdan ziyade oransal olarak değerlendirildiğinde önemli bir nüfus azalışı olduğunu göstermektedir. Nihai olarak Balat'ta soylulaştırıcılarla yoksul kesimin iç içe yaşadığı ve turizm sektörünün de belki destekleyicisi belki öncüsü olduğu tartışılır bir soylulaştırma süreci devam etmektedir. Alanın soylulaştırma süreciyle ilgili birçok araştırma da (Altıntaş, 2016; Budak, 2007; Erkan & Altıntaş, 2018) yapılmıştır.

Araştırmanın Deseni

Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan görüşme ile elde edilmiştir. Görüşmeler için iki araştırmacının da katkı sağlayarak hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu yedi sorudan oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış formlar aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmelerin doğası gereği görüşmenin seyri doğrultusunda farklı sorular da yönlendirilmiş olup temel sorular aşağıdaki gibidir.

- İşletmeniz ve kendiniz hakkında kısaca bilgi verir misiniz?
- Balat'taki turizme yönelik arz hakkındaki düşüncelerinizi paylaşır mısınız?
- Balat'ta yaşanan değişim hakkında olumlu ve olumsuz düşünceleriniz nelerdir?
- Turizm potansiyelinin artışı ve devamında buna yönelik işletmelerin çoğalması size ekonomik anlamda olumlu/olumsuz nasıl yansımaktadır?
- Değişim doğrultusunda hareket etmeyi, turizme yönelik bir iş yapmayı düşündünüz mü?
- İşinizin devamlılığını sağlayabilmenizi neye borçlusunuz? İş değişikliğine gidenlerin nedenleri üzerine görüşleriniz nelerdir?
- Balat insanına burada girişim yapmak adına önerileriniz nelerdir?

Görüşme gerçekleştirilmesi düşünülen kişilerin seçiminde amaçlı örneklem çeşitlerinden birisi olan ölçüt örneklem yöntemi tercih edilmiştir. Amaçlı örneklem, konuyla ilgili bilgili ve deneyimli kişilerin seçilmesini içerirken (Yağar & Dökme, 2018); ölçüt örneklem, bu kişilerin bir ölçüt dahilinde seçilmesini içermektedir (Büyüköztürk vd., 2023). Bu araştırmanın amacı doğrultusunda ölçüt; restoran, kafe, pastane, pansiyon gibi doğrudan ve butik mağaza, antikacı, mezatçı gibi dolaylı bir şekilde turizm sektörüne hizmet eden işletmeler haricinde kalınması ve gündelik hayata yönelik mal ve hizmet sunumu gerçekleştirilen mevcut işin varlığının devam ettirilmesidir ki bu işletme sahiplerinin içlerinde bulundukları süreç kaynaklı deneyimlerinden faydalanılmak istenmiştir.

2023 yılı Eylül ayı içerisinde araştırma alanına iki kez gidilerek ölçüte uyan işletmeler içerisinden olasılığa dayalı bir şekilde tercihte bulunulmuştur ve bu işletmelerin sahiplerine araştırma konusu izah edilerek soru formu yöneltilmiştir. Balat'ın birçok disiplin için önemli bir araştırma sahası olması nedeniyle esnafın bıkkınlığı, anlık iş yoğunluğu ve mahremiyet kaygısı nedenleriyle görüşmeyi reddedenler olduğu gibi görüşülen kişinin tavsiyesi üzerine örnekleme dahil olanlar da olmuştur. Ayrıca yukarıda bahsedildiği üzere turizm sektörüyle dolaylı da olsa ilişkisi bulunan işletmeler ve mevcut turizm talebinden çok öncesinden bu yana muhitte faaliyet gösterse de turizmle doğrudan ilişkisi nedeniyle restoran, pastane gibi işletmeler örneklem dışında tutulmuştur. Veri çeşitliliği amacıyla aynı iş kolundan birden çok katılımcının örneklemde yer almamasına da özen gösterilmiş ve faaliyet yılının uzunluğuna göre tercihte bulunulmuştur. Soru formunu okuduktan sonra araştırmaya dahil olmayı kabul eden işletmecilerden ses kaydı için izin istenmiş olup her bir görüşme kayıt altına alınmıştır. Yirmi beş dakikadan aşağı olmayan ve

ortalaması yaklaşık bir saat civarı olan kayıtlar betimsel analize tabi tutulmak amacıyla yazıya aktarılmıştır.

Tablo 1. Katılımcı Bilgileri

Katılımcı	Mevcut İşi	Yaş ve Eğitim	Balat'ta Faaliyet Yılı
1	Teknisyen	46-Lise	30 yıl
2	Gözlükçü	52-Ortaokul	17 yıl
3	Anahtarcı	43-Ortaokul	13 yıl
4	Makine parçacı	60-Ortaokulu	47 yıl
5	Elektrikçi-Tamirci	57-Ortaokul	40 yıl
6	Bakkal	49-Lise	18 yıl
7	Marangoz	52-İlkokul	44 yıl
8	Kömürcü	51-İlkokul	30 yıl
9	Emlakçı	56-Ortaokul	10 yıl
10	Gıda toptancısı	56-İlokul	40 yıl
11	Züccaciye-Bakkal	64-Ortaokul	42 yıl
12	Berber	49-Lise	32 yıl
13	Tütüncü	70-Lise	40 yıl

Araştırmaya dahil edilmiş on üç katılımcı bulunmaktadır. Tablo 1.'de katılımcıların iş alanları, yaş, eğitim ve araştırma alanı olan Balat'taki faaliyet süreleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların en küçüğü 43, en büyüğü ise 70 yaşındadır. Örneklem ölçütü gereği katılımcıların iş alanlarının turizm dışı gündelik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik ve Balat'taki faaliyet yıllarının uzun olmasına özen gösterilmiştir. Faaliyet yıllarına bakıldığında en düşüğü on yıl olmakla beraber altı işletmenin kırk ve üzeri yıldır Balat'ta faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu durum, deneyimler üzerinden yürütülen bir araştırma için önem arz etmektedir.

BULGULAR

Görüşmeler vasıtasıyla toplanan verilerin yazılı hale getirilmesi sonucunda araştırmacılar tarafından ayrı ayrı değerlendirmeler yapılmış ve ortak paydada buluşulan şekliyle Balat semtine yönelik ve işletme hayatlarına yönelik görüşler olarak iki ana tema belirlenmiştir. Bu temalar üzerinden bulgular detaylandırılmış ve betimsel ifadelerle desteklenmiştir.

Balat Semtine Yönelik Görüşler

Katılımcıların görüşlerinden yola çıkarak Balat ve civarının mevcut durumu değerlendirildiğinde ekonomik, çevresel, toplumsal ve kültürel başlıkları öne çıkmaktadır. Katılımcılar yaşadıkları süreç içerisinde her bir başlıkta etkiler hissetmektedir ve bu etkiler bağlamında görüşleri şekillenmiş durumdadır. Aşağıda başlık başlık değerlendirmeler gerçekleştirilecek olmakla beraber bu etkilerin iç içe bir

halde olduğu unutulmamalıdır. Örneğin ekonomik etkiler, kuşkusuz ki toplumsal ve kültürel etkilere zemin hazırlamaktadır.

Ekonomik

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaşanan süreç kaynaklı olumsuz ekonomik etkilere değinmiştir. Ekonomik anlamda olumlu değerlendirmelerde bulunan tek kişi, bölgede gelir düzeyi artan kişilerin yerleşimiyle beraber suç oranında gerileme olduğunu ifade etmiştir. Söz konusu durum toplumsal etki olarak değerlendirilebilir ki bir alt başlıkta detaylandırılacaktır. Ekonomik boyutta olumsuz olarak ise yaşanan süreçle beraber hem konut hem de işyeri kiralarında yaşanan artışlar, tüketim mallarının fiyatlarında artışlar, ticari hayatta yaşanan değişimler öne çıkmaktadır ki bu görüş soylulaştırma literatürüyle aynı doğrultudadır. Tütüncülük işi yapan K13'ün kira artışlarının esnafı zor duruma soktuğu yönündeki görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Kiralar biraz değil çok fazla arttı. Mesela şuradan yukarıya çıkarsan görüyorsun çoğu esnaf kapattı. Çoğu ben mal sahibine mi çalışacağım diyor. Şimdi benim dükkânımın sahibi bana gelse dese ki kira 10.000 lira oldu; ben sana mı çalışacağım derim."

Dükkân kiralarında yaşanan artışlar tüketim mallarının fiyatlarının da yükselmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte semte yeni taşınan yüksek gelir sınıfından olan sakinlere kıyasla geliri düşük olan yerel kesimin zorunlu ihtiyaçlar haricinde dışarda tüketim imkânının azaldığı düşünülebilir. Bu durum kuşkusuz sosyal adaletsizliğe işaret etmekte ve yerinden edilmenin sebeplerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. K7'nin dışarıda tüketimin maliyetinin karşılanmasının zor olduğu yönündeki görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Buradan aşağı Fener'e doğru in göreceksin. Bir çay iç, en ucuzu sekiz lira, on lira; yarım ekmek kokoreci seksen liraya satıyorlar. Bir yemek ye doksan lira; o da az kuru fasulye ile az pilav. Yanında ne cacık var ne ayran var. Yani bugün Balat'ta iki kişi çıksın bir öğlen yemeği yesin iki yüz elli lira."

Katılımcılar Balat ve civarında ticari hayatın değişiklik gösterdiği ve dahası yok olmak üzere olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu görüşün ortaya çıkmasında kiraların artması ile yerinden edilen sakinlerin yanı sıra eski ve küçük esnafların varlığı etkili olmakla beraber yeni sakinlerle bölgenin demografisinin değişmesi ve ziyaret anlamında çekiciliğin artmasının da etkisi bulunmaktadır. Bulunduğu iş kolunda civarda tek kaldığını ifade eden K2'nin ticari hayattaki değişiklikle ilgili paylaştıkları aşağıdaki gibidir.

"Burada yaşayan bir insan kesimi vardı. Mesela buranın esnafı vardı, gömlekçisi, eski mağazalar, İnci Kundura mesela bilinenler, yani lüks olanlar. Dışarıdan buraya alışveriş yapmaya gelirdi insanlar. Şimdi öyle bir şey yok. Bakın ben 17 yıldır buradayım; kalıcı bir esnaf olarak son adamım belki de. Ha arada açanlar ne? Kafe, mesela karşımdaki dükkân yedi tane kiracı değiştirdi bir yıl içinde. Şimdi bakıyorsun burada ticari bir rant yok. Eskiden buranın esnafı buradaki kazancından evini, arabasını, arsasını ya da yazlığını yapabiliyorken şimdi buranın esnafı ancak geçimini sağlamaya çalışıyor."

Balat ve civarında soylulaşmayla beraber bir yerinden edilme yaşandığını ifade etmek mümkündür. Kalan eski sakinler ise fiyatların yüksekliğinden dolayı sosyal tüketim gerçekleştirememenin yanında gündelik ihtiyaçlarını dahi karşılayabileceği işletmeleri bulmakta da zorluk çekmektedir. Elektrik işiyle uğraşan K5'in konuya dair deneyiminden yola çıkarak aktardıkları aşağıdaki gibidir.

"Sabah bakkal işleten esnaf bir arkadaşım geldi. Bir tane elektrik prizi alacak, alamıyor. Ben de bugün biraz geç geldim; adam iki saat priz alacak yer aramış burada."

Berber olarak faaliyet gösteren K12 de yukarıdaki görüş paralelinde sayılarının giderek azaldığını aşağıdaki ifadelerle aktarmıştır.

"Bugün yarın berberlerin de devamlılığı kalmayacak Balat'ta. Balat'ta 20-25 tane berber vardı; bu sayı günden güne düşüyor. Benim burada dört tane koltuğum vardı bir tanesini söküp attım. Eskiden iki tane kalfam vardı bir tane çırağım vardı ama o dönemler bitti."

Eski sakinler gündelik ihtiyaçlarını karşılayacak işletme bulmakta zorlanırken yeni sakinlerin ve ziyaretçilerin de kalan az sayıda eski esnafla kayda değer bir alışverişi bulunmamaktadır. Bu durum semtin kalıcı nüfusunun azalmasına, kalıcı olan orta ve üst gelir grubunun ihtiyaçlarını semt dışından karşılamasına, ziyaret amaçlı gelenlerin de sadece mekânlarda vakit geçirmesine ve günübirlik kiralık daireleri kullanmasına bağlanmaktadır. Dolayısıyla Balat, turizm soylulaştırması literatüründe yer alan turist balonu (Belanger vd., 2020; Judd, 1999) ve turist gettosu (Esen, 2009) şeklindeki benzetmelerle örtüşür durumdadır. K11, Balat'ın artık semt olarak bir pansiyon hizmeti verdiği yönündeki görüşlerini aşağıdaki ifadelerle açıklamıştır.

"Buraya gelenler zaten ya günübirlik geliyor ya da üç gün, beş gün kalmaya. Balat artık bir pansiyon gibi bir yer oldu. İnsanlar evlerini günübirlik kiraya veriyorlar. Buraya gelen insanların Balat'a hiçbir faydası yok. Anlayamıyorum yani o kafelerin ödemeleri nasıl yapılıyor."

Toplumsal ve Kültürel

Ekonomik boyutta büyük oranda yaşanan olumsuz gelişmeler doğaldır ki toplumsal etkileri de beraberinde getirmektedir ve Balat için de bu durum geçerlidir. Araştırma kapsamındaki katılımcıların büyük bir çoğunluğu görüşülen toplumsal ve kültürel etkiler bağlamında görüş bildirmiş olup sadece birisi olumlu bir etkiden bahsetmiştir. Olumsuz etkileri öne çıkaran katılımcıların hepsi kiraların artmasıyla yaşanan demografik değişimlerin altını çizmiştir. Kaya (2017) turizm soylulaştırması ile insansız kentlerin ortaya çıktığını ifade etmiştir ki bir katılımcı (K6) benzer şekilde Balat'ın insansızlaştırıldığını ve bir diğeri de (K10) yeni gelen esnafların yoğunluğu ve muhitte yaşanan dönüşümün neticesinde yabancılaştırıldıklarını aşağıdaki ifadelerle açıklamıştır.

"Ya nasıl söyleyeyim Balat boşaldı. Bu kafeler falan gelmeden önce hareketliydi. Yani burası insansızlaştı, onu söyleyebilirim."

"Buradan çok kişi gitti. Biz buraya yabancılaştırıldık; eskiden her yeri, her esnafı bilirdik. Şuradan cadde boyunca herkesi tanırdım ama şimdi soruyorlar bilmiyorum. Yani işin özeti

kendi semtimizde, doğup büyüdüğümüz yerde yabancılaştırıldık. Çevre değişti, semtin çehresi değişti."

Knox & McCarthy (2012), soylulaştırma ile mahalle yapısının değişmesinin sosyal çatışmalar için zemin hazırladığını ifade etmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde birçok katılımcının ifadesiyle Balat halkı kendilerini muhafazakâr olarak tanımlamaktadır. Süreç içerisinde muhafazakâr yapıda olan eski sakinlere komşu olan yeni sakinlerin ve ziyaret amaçlı gelen insanların ise bu yapıda olmaması hem bir şikâyet hem de endişe konusu durumundadır. Eski sakinler özellikle giyim kuşam farklılıklarını iki taraf arasındaki yaşam tarzı farklılıklarının işareti olarak görmektedirler. Bu farklılık ve farklılığa yükledikleri anlamlardan yola çıkan eski sakinler, ev sahibi konumlarına rağmen aslında kendilerinin oranın yabancısıymış gibi davranılmasına tepkili durumdadır. Kendisini muhafazakâr olarak tanımlayan K11'in, deneyimlerinden yola çıkarak aktardığı düşünceleri aşağıdaki gibidir.

"Mahalle baskısı dedikleri şey oluyor. Mesela ben mutaassıp bir aileyim; eşimle geçiyorum ve çarşaflı diye affedersin öcü görmüş gibi bakıyorlar. Yani biz burada buranın yerlisiyken yabancısı olduk. Ben doğma büyüme Balatlıyım."

Yukarıda aktarılan doğrultusunda görüşlere sahip katılımcılar toplumsal alanların yeni sakinler ve ziyaretçilerin yaşam tarzına göre düzenlenmesiyle kendilerinin sınırlandığını ve günden güne toplumsal hayattan çekilmek zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler. Muhafazakâr olduğunu belirterek Cihangir, Taksim, Beyoğlu gibi yerlerdeki giyim, tavır, tüketim tarzını eleştiren K10'un Balat'ın da kendi hayat görüşünden uzaklaştığı doğrultudaki görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Ben ailemle beraber ilerleyen yıllarda burada yaşamak istemem. Buranın bir on sene sonrasını görmek istemiyorum; Cihangir, Taksim, Beyoğlu gibi olur. Vodina Caddesi'nde ailemi alıp dolaşıyorduk ama şimdi aşağı yukarı üç senedir inmiyoruz hiç oraya. Benim ailem kapalı, ben orada ne yapacağım abi. Şimdi oranın aile ile gezilecek bir tarafı kalmadı ki. Oraları hep kafelerle donatmak, hep aynı işi yapan kişilerin olması barlar sokağı gibi oluyor."

Yaşam tarzı farklılıkları şikâyet konusu edilmekle beraber özellikle gençler üzerinden endişe verici olarak yorumlanmaktadır. Birçok araştırmada (Gürbüz, 2002; Güzel, 2013; Yavuz & Unur, 2021) turizmin gençler üzerinde özenme etkisi gösterdiği ve bu etki ile giyim kuşamda, konuşma tarzında, tüketim alışkanlıklarında değişimler yaşanabildiği aktarılmıştır. Genç & Şengül (2019) snobizm etkisi olarak değerlendirdiği bu durumun özellikle az gelişmiş alanlarda kendisini gösterdiğini ifade etmiştir. Tamamı orta yaş üzerinde olan ve Balat'taki kültürel ve toplumsal değişimi anlık olarak gözlemleme ya da geçmiş ile kıyaslama fırsatına sahip olan araştırma katılımcıları arasında da bu yönde görüşler bildirilmiştir. Konu üzerine K7, gençlerin yabancı kültüre özenerek tasvip etmediği davranışlar içerisine girdiği yönündeki düşüncelerini aşağıdaki ifadelerle paylaşmıştır.

"Bizim mezhebimiz, çoluk çocuğumuzu yetiştirme tarzımız belli ama şimdi değişiyor. Aileye, anneye babaya davranış değişiyor. Yabancı ülkelerin vatandaşlarıyla bizim ülkemizin yerli halkı birbiriyle bağdaşmıyor zaten. Bizim Türk gençleri yabancılara çok fazla özeniyorlar. Küpe

takmış ben de takayım; saçını boyatmış ben de boyayayım; şunu giymiş ben de giyeyim diyorlar."

Balat gibi sosyal ve ekonomik çöküntü yaşanan mahallelerin insanları, kentin geri kalanıyla bütünleşme sorunu yaşamakta ve ekonomik durumları ile bir araya gelen dışlanmışlık duygusu ile suça meyilli bir halde bulunabilmektedir (Saçlı, 2019). Mahalleye gelen yüksek gelir grubuna mensup insanlarla beraber istihdam fırsatlarının oluşması, sosyal fırsatların çoğalması, resmi ve özel tesislerde hizmet kalitesinin artması, güvenlik birimlerinin daha aktif çalışır hale gelmesi gibi gelişmeler ve suça meyilli eski sakinlerin dışlanması ile mahalli huzurun sağlanması ise ihtimaller dahilinde bir sonuçtur. Ancak konu üzerine kapsamlı bir derleme yapan Ünal Reşitoğlu (2022) soylulaştırılan mahallede suç oranı düşerken esasında suçluların ve suç potansiyellerinin başka yerlere kaydırıldığının altını çizmiştir. Dahası soylulaştırmanın dışlayıcı etkisine dayanabilen az sayıda insanın yeni sakinlere nasıl bir tavır sergileyeceği de tartışmalıdır. Mahalledeki yaşam kalitesinin artışından faydalanma pozisyonuna ulaşabilirlerse yeni sakinlerle uyum süreçlerini de bir süre sonra tamamlayabilecek iken aksi durumda yeni sakinlerle çatışmalar beklenebilir. Orhan (2017) tarafından Sulukule'de gerçekleştirilen araştırma sonuçları, dönüşüm/soylulaştırma sonrasında suç oranının arttığını göstermektedir. Araştırma katılımcıları da literatürde yer alan karışıklığa paralel bir şekilde Balat'ta suç oranlarıyla ilgili çok net değerlendirme yapamamış olmasına karşın sadece bir katılımcının (K1) suç oranlarının düştüğünü ifade ettiğini belirtmek gerekmektedir.

"İnsanların buraya gelmesi, yemesi içmesi, alışveriş yapması neticesinde tabii ki bir ekonomik ferahlama oldu. Ekonomik ferahlık oldukça gelen insanların da kalitesi değişti. Buralar eskiden suç potansiyelinin yüksek olduğu bir mahalle iken suç olayları azalıyor."

Çevresel

Araştırma kapsamında on üç katılımcının sadece üçü çevresel boyutta değerlendirmelerde bulunmuştur. Onların da ikisi taşıma kapasitesi bağlamında değerlendirmeler yapmış iken birisi dizi/film turizmine değinmiştir. Konaklamalı olsun günübirlik olsun ziyaretçi sayısının yükseldiği destinasyonlarda kalabalık kaynaklı problemler, sakinlerin gündelik hayatını zorlaştırabilmektedir. Bu problemler; araç trafiği, otopark sorunu, yaya trafiği (kalabalık), sosyal alan/mekânlarda yer bulunamayışı şeklinde sıralanabilir. Sıralanan problemlerin bazılarının Balat'ta da söz konusu olduğundan bahseden bir katılımcının (K1) görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Şimdi Balat'ta altyapı sıkıntısı var, trafik sıkıntısı var, araç park yeri sıkıntısı var. Tabi saydığım bu sıkıntılardan dolayı burası bu talebi pek kaldıramıyor. Daha iyi bir trafik düzenlemesiyle buraya gelen insanların çok daha rahat edebileceğini düşünüyorum. Mesela sokakların trafiğe kapatılıp, yayalaştırılması önemli bir şey."

Sosyal alanlarda/mekanlara oluşan kalabalığın kendi alanlarını kısıtladığını, hizmet almalarını güçleştirdiğini ifade eden K12'nin görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Mesela cumartesi günü kırmızı kiliseyi, okulu açıyorlardı; ana baba günüydü her taraftan gelmişler. Bir esnaf arkadaşımız bir kafeye gitmiş, bir lokantaya uğramış yemek için kuyruk. İnsanlar bekliyorlar ki diğer insanlar kalksın. Biri kalkıyor öbürü oturuyor."

Balat yerli dizi ve filmler için önemli bir merkezdir. Tamamen veya kısmen Balat ve çevresinde çekilmiş olan birçok dizi/film bulunmaktadır. Dizi ve filmlerin bir destinasyonun imajına katkısı ve turist çekmesi birçok araştırmada ifade edilmiştir (Connell, 2012; Hudson & Ritchie, 2006). Dahası dizi ve film gibi eserler organik imaj kaynağı olarak görülmektedir ki bu durum potansiyel ziyaretçiler üzerinde daha etkili olmaları demektir (Genç, 2021). Dizi ve filmlerin bu olumlu etkilerinin yanında çekim süreciyle ve oluşturduğu ziyaretçi kalabalığı ile olumsuz etkileri de gündeme gelebilmektedir. Dizi ve filmlerin katkısını da kabul eden K2'nin olumsuzluklar üzerine görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Bu dizilerin Balat'ın tanıtımında çok etkisi oluyor ama yerel insanlara zorlukları da oluyor. Ne oluyor; şimdi dizi çekeceğim kardeşim, komple sokağı fethediyorsun. Yani buradaki yaşayan insanları aslında hiçe sayıyorlar. Onların yaşamlarını kısıtlıyorsun; araçlarını çekiyorlar, sokakları kapatıyorlar, karavanlarını çekiyorlar. Aslında vatandaş şikâyetçi bundan açıkçası."

Her ne kadar bu araştırma kapsamında şikâyet konusu olarak çok dile getirilmese de kalabalıklık saha ziyaretlerinde karşılaşılmış bir durumdur. Bu gözlemi doğrular nitelikte bir katılımcı (K7) ifadesi aşağıdaki gibidir.

"Aşırı kalabalık olduğu zamanlar oluyor. Film çekenler mi dersin dizi çekenler mi dersin. Gezmeye gelenler mi dersin."

İşletme Hayatlarına Yönelik Görüşler

Tüm katılımcıların ortak paydada birleştiği bir görüş Balat'ta 'esnaf sirkülasyonu' (K3) ve 'kafeterya enflasyonu' (K2) yaşandığıdır. Semtte yaşanan dönüşümün olumsuz etkilerine maruz kalan ve başka faktörlerin de etkisi neticesinde kendilerinin tasviriyle zor ayakta duran esnafların büyük çoğunluğu, ziyaretçi popülasyonundan ve yeni sakinlerden ekonomik anlamda bir fayda görmediklerini ifade etmiştir. Sadece üç katılımcı biraz olsun bahsi geçen kesimlerle iş yapabildiklerini ifade etmiştir. Bunlar; teknisyen, anahtarcı ve tütüncüdür. Yeni sakinlerin semte taşınması ve eski evlerin tadilatları dikkate alındığında teknisyen ve anahtarcının biraz olsun iş yapabilmesi normal iken ilginç bir şekilde elektrik işiyle uğraşan katılımcı mevcut durumdan bir kazancının olmadığını aktarmıştır. Onlar haricindekiler işlerinin ziyaretçi kalabalığına hitap etmediğini ve yeni sakinlerin de alışverişlerini semt dışından gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir. Eski sakinlerin dışlanmasının ve onların yerlerini yenilerinin almasının ticari hayatını olumsuz etkilediğini aktaran K10'un ifadeleri aşağıdaki gibidir.

"Bize veya işimize herhangi bir katkı sağlamadılar. Tam aksine bizim işlerimizi daha da düşürdü. Ben kömür satıyorum; burada çok sayıda aile vardı, gariban insanlar vardı ama kömür kullanıyorlardı. Bu insanların bir kısmı gitti buradan. Yerlerine zengin insanlar geldi."

Birçok esnaf arkadaşının yerinden ve işinden edildiği yönünde görüş bildiren katılımcıların hiçbirisi turizme yönelik bir girişimde bulunmayı da düşünmemişlerdir. Çok tatmin olmamalarına rağmen yaptıkları işleri uzun süredir yapmaları, risk alma ve yenilik yapma gibi girişimciliğin gerekliliklerinden (İrmiş & Özdemir, 2011) yoksun olduklarını işaret etmektedir. Bu yoksunluklarını da yaşları ve eğitim seviyeleri ile ilişkilendirmek mümkündür. Öyle ki Reynolds, Hay, Bygrave, Camp & Autio (2000) tarafından girişimcilik üzerine hazırlanan kapsamlı raporun sonuçlarına göre 25-44 yaş aralığındaki bireyler diğer yaş gruplarına kıyasla girişimcilik niyeti konusunda çok daha aktiflerdir. Bu araştırmanın sadece bir katılımcısı bu aralıkta, 43 yaşındadır. Girişimcilik niyeti üzerinde etkisi olduğu düşünülen bir diğer değişken eğitimdir ki birçok araştırma (Aytaç & İlhan, 2007; Gözek & Akbay, 2012) ikisi arasında doğru orantılı bir ilişki ortaya koymuştur. Katılımcılardan K13, turizme yönelik bir iş yapmayı düşündünüz mü sorusuna karşılık olarak yaşı gereği yeni bir girişimde bulunamayacağı ve dahası hizmet sunumunun olacağı bir işi başaramayacağı yönünde aşağıdaki ifadeleri kurmuştur.

"Ben düşünmedim hiç. Ne bileyim öyle işlerde insanlarla uğraşmak zor. Kimi çayını beğenir kimi beğenmez. İnsanların damak tadıyla ilgili işlerde çalışmak mesele. Bu yaştan sonra nasıl yapayım."

Katılımcılar turizme yönelik bir iş değişikliğini düşünmemenin yanında bir şekilde mevcut işlerini sürdürebilmeyi de başarmış durumdadırlar. Mevcut işlerinin devamlılıklarına yönelik düşünceler ise mülk sahibi olunması, iş alanında tek kalınması, daimi müşteri kitlesinin bulunması, semt dışına iş yapılması ve mecburiyet gibi etmenlere bağlı şekillenmiştir. Ara mamul üretimi gerçekleştiren K4'ün daimi müşteri kitlesi ve semt dışına iş yapılması etmenini beraber içeren görüşleri aşağıdaki gibidir.

"Biz eski bir firmayız. Müşterilerim çok yerde var; Yenibosna'da, Hadımköy'de, Ümraniye'de var. Bizim müşterilerimiz fabrikalar; bu mahallede bir iki müşterimiz vardı ama onlar da taşındılar. Bizi arayanlar eski müşterilerimiz ve bizi tanıyorlar. Elli seneye yakın bu işi yapıyoruz."

Araştırma kapsamında katılımcılara semt için girişim tavsiyeleri de sorulmuştur. Katılımcıların girişimci özellik taşımamalarından olsa gerek büyük oranda olumsuz cevaplar alınmıştır. Sadece iki katılımcı mevcut şartlarda turizme yönelik daire kiralama ve restoran, kafe işletmeciliği yapılabileceğini belirtmiştir. Memnuniyetsiz bir şekilde sürdürdükleri işletme faaliyetlerinin diğer aile bireylerince devam ettirilmesi konusunda da sadece iki katılımcı haricinde olumsuz dönüşler alınmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu esnaflığın zor ve bitme noktasında bir faaliyet olduğu fikrinde buluşmuştur. Zanaat öğrenilmesi ve eğitimi alınan alanda bir işe girilmesi fikri ön plana çıkmıştır. Balat'ın da üzerinde genel bir düşünceyle esnaflığın yapılabilir bir faaliyet olmaktan çıktığını düşünen K10'un ifadeleri aşağıdaki gibidir.

"Küçük esnaflar artık hiçbir yerde iş yapamamaya başladı. Mesela kasabı, bakkalı, ufak esnaf artık hiçbir yerde kendini döndürememeye başladı. Maliyetler yükseldi ve artık her şeyin hazırı var. Esnaflık dönemi bitti; güzel bir yerlerde adam gibi bir okul okuyacaksın, iş bulacaksın."

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Balat'ta demografi ve ticari hayattaki değişim arasında simbiyotik bir ilişki bulunmaktadır. İkisi de birbirini desteklemekte ve hızlandırmaktadır. Daha açık bir ifadeyle yeni sakinlere ve ziyaretçilere yönelik açılan mekânlar eski ve gündelik ihtiyaçların karşılanacağı dükkânların kaybolmasına neden olmakta iken onların çekilmesi sonucunda da demografik ve ticari hayat değişiminin önü daha da açılmaktadır. Bununla beraber katılımcı esnaflar yeni gelen sakinlerin ve günübirlik ziyaretçilerin ne kendilerine ne de esasen onlara hizmet vermek amacıyla açılan işletmelere bir faydası olmadığını ifade etmişlerdir. Kafe, pastane vb. bir girişim yapmayı düşünmeyen katılımcılar, bir kahveyle saatlerce oturan, tabiri caizse kuru kalabalık olarak nitelendirdikleri kitleyle bu mekânların nasıl varlıklarını devam ettirdiklerini şüpheyle karşılamaktadırlar. Erkan & Altıntaş da (2018) benzer sonuçlara ulaşmış ve kafelerle ilişkilendirdiği kalabalığın mekânların darlığı nedeniyle dışarı taştığını aktarmıştır. Dahası önlerinde kahvesiyle dışarı taşan kalabalık, mahallelinin gündelik hayatını sürdürmesini zorlaştırmakla kalmayıp giyim kuşam, sohbet, tavır anlamında da katılımcılara oldukça yabancı gelmektedir. İstanbul'un bir diğer soylulaştırılmış mahallesi Kuzguncuk üzerinden yabancılanan sosyal kimlikler ve onların tüketim kalıplarının yadsınmasından kaynaklı sınıfsal gerilimlerin yaşanabildiğini işaret eden İnan'ın (2017) görüşlerinin Balat'ta da söz konusu olabildiği bu araştırma ile ifade edilebilir.

Yeni açılan mekânları sadece günübirlik ziyaretlerle eşleştirmek yanlış olmaktadır. Birçok araştırma ile turistik merkezlerde kiraların artmasının temel sorumluları arasında gösterilen (Uzgören & Türkün, 2018) ve hatta işbirlikçi kapitalizm (Juneja, 2020) aracı olarak tanımlanan Airbnb evlerin çoğalması da bu evlerde kalacak turistlere hitap edebilecek işletmeler için zemin hazırlamaktadır. Bu durum turizm sektörüne dahil olmamış kesimleri zor durumda bırakmaktadır. Airbnb evlerin çoğalması konut fiyatlarında enflasyona neden olmakta iken buraları kullanan turistlere hitap etmek için yatırımcıların ilgisi ise dükkân kiralarının artışı vasıtasıyla eski kiracıları yerinden olma baskısıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Söz konusu durumun Balat için de geçerli olduğu katılımcı görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Araştırma amacına istinaden ölçüt örneklem yöntemi tercih edilmiş olup halen eski işini devam ettirebilenler araştırmaya dahil edilmiştir. Bu bağlamda şu rahatlıkla söylenebilir ki bu insanlar bir şekilde işlerini sürdürülebilir kılmışlardır. Ancak neredeyse tamamı memnun olmayarak devam etmektedirler. Öyle ki mevcut ziyaretçilerin ve yeni sakinlerin kendileri ile bir alışverişi olmadıkları yönünde görüş ağırlıklı olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen devem etmeleri ise mülk sahibi olunması, iş alanında tek kalınması, daimi müşteri kitlesinin bulunması, semt dışına iş yapılması ve mecburiyet gibi etmenlerle açıklanmıştır. Soylulaştırma süreci yaşayan Cihangir'de araştırma yürüten Sandıkçı & İlkuçan da (2007) işletme hayatını sürdürenlerin başarılarını Cihangir dışından müşterileri olmaları ile açıklamıştır. Ayrıca bu araştırma ile katılımcıların yaşlarının ve eğitim seviyelerinin yeni bir girişim riski almak için yeterli olmadığını ifade etmek mümkündür. Dahası katılımcıların

esnaflık müessesesine inançlarının kaybolduğu çarpıcı bir çıkarımdır. Bu bağlamda peşlerinden gelen aile bireylerine mevcut aile işletmelerini sürdürmelerini önermemektedirler. Bu önerinin yerini bulması neticesinde her biri belki de Balat için son temsilci durumuna düşeceklerdir. Ayrıca katılımcılar kendi işleri bir yana yeni işletmeleri de çok onaylamamakta ve onların da kazanmadığını düşünmektedirler.

Bu araştırmanın sonuçları, kamu projeleriyle beraber ziyaretçilerin ekonomik getirisi olacağı yönündeki iyimser düşüncelerin boşa çıktığını göstermektedir. Her ne kadar temelinde turizmin geliştirilmesi fikri olmasa da Fener ve Balat Rehabilitasyon Projesi ile bölgenin mimari ve kültürel anlamda ilgi çekeceği ve çarşı dükkânlarının restorasyonu ile ticari hayatın canlanacağı düşünülmüştür (Budak, 2007). Ancak bu beklenti karşılanamamış ve ziyaretçilere hitap eden mekânların birçoğu mahalle dışından yatırımcılara aittir ve istihdam için de yeterli katkıyı sağlamamıştır. Araştırma alanında ilk kafe girişimi 2005 yılında yeni orta sınıfa dahil bir soylulaştırıcının satın alıp restore ettirdiği bir binada, Arnavut bir kadın tarafından açılmıştır (Altıntaş, 2016). Bunu takiben Balat'ta yürütülen projelerin etkileriyle veya onlardan bağımsız olarak mahallenin ziyaretçiler tarafından ilgi çeker hale gelmesiyle ticari hayatta tek tipleşme yaşanmış ve gündelik ihtiyaçların karşılanacağı işletmeler yerlerini kafelere bırakmıştır. Bu durum araştırma için gidildiği zamanlarda yapılan saha gözlemleri ve katılımcıların görüşleri ile sabittir. Bu sonuç İstanbul'da soylulaştırmayla anılan en ideal örnek olan Cihangir'de gerçekleştirilen bir araştırmanın (Başyazıcı, 2012) sonuçları ile de paralellik göstermektedir.

Bölgede ticari hayatın değişmesi ve hatta katılımcıların ifadesiyle eskiye kıyasla geriye gitmesinin sorumlusunun doğrudan bölgenin ziyaretçi çeker hale gelmesi ve bu sebeple açılan işletmeler olmadığı ifade edilebilir. Esasen 1980'li yıllardan itibaren Haliç'te yaşanan sanayisizleşme süreci ticari canlılığın gerilemeye başlamasının önünü açmıştır (Can, 2023; İslam, 2006). Rehabilitasyon projesi ve bölgede gerçekleştirilen kültürel yatırımlar sayesinde bölgede ziyaretçi ekonomisi oluşması neticesinde bölgedeki ticari hayatın tekrar canlanacağı ve bölge halkına katkı sağlanacağı düşünülmüştür. İlk temenni kısmen başarılmış, ziyaretçi çeker hale gelinmiş olmakla birlikte bölge halkına ekonomik ve toplumsal anlamda fayda sağlandığını ifade etmek mümkün değildir. Özetle açıklamak gerekirse turizm odaklı girişimler, projelerle başlayan soylulaştırma sürecinin destekleyicisi olmuştur.

Semtte turist konaklaması için açılmış ve özellikle yasadışı faaliyet gösteren konutlar için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu konuda kati uygulamalar gerçekleştirilmesi durumunda 2024 yılında yürürlüğe koyulan "Konutların Turizm Amaçlı Kiralanması Faaliyetlerinin Düzenlenmesine İlişkin Yönetmelik" önem arz etmektedir. Ayrıca politika yapıcı mercilerin semtte faaliyet gösteren sivil toplum örgütlenmeleri ile iletişimini güçlü kılması ve süreç hakkında görüşlerini dinlemesi, yönetişim ilkesi doğrultusunda kararlar alınmasına imkân sunabilir. Turizm soylulaştırması konusunda sahada gerçekleştirilecek ileriki akademik çalışmaların ise yerel halk üzerinden nicel yöntemlerle yürütülmesinin isabetli olacağı düşünülmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Teşekkür: Katkılarından dolayı hakemlere teşekkür ederiz.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Bilgilendirilmiş Onam Formu: Tüm taraflar kendi rızaları ile çalışmaya dâhil olmuşlardır.

Etik Kurul Onayı: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Kurulu'ndan 29.03.2021 tarih ve 2021/134 protokol numarası ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Araştırma verileri paylaşılmamıştır.

KAYNAKÇA

Akalın, M. (2016). Kentsel dönüşümün karanlık yüzü: Soylulaştırma, yerinden edilme ve mekânsal dışlanma. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, *7*(14), 287-320.

Altanlar, A., Kavak, İ., & Güremen, L. (2018). Tarihi mahallelerdeki turizm odaklı müdahalelerin mahalle sakinleri üzerindeki etkisi; Amasya, Sofular Mahallesi. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 5-104.

Altıntaş, S. (2016). Kültürel etkinlikler aktörü olarak yeni orta sınıf ve soylulaştırma ilişkisi üzerine bir tartışma. *Sosyoloji Konferansları, 54*(2016-2), 115-142.

Aslan, A. S., & Çakır, B. (2021). Soylulaştırmanın güncel dinamiklerinin bir analizi: Serinyol/Antakya örneğinde "öğrencileştirme" süreci ve etkileri. *Planlama*, *31*(3), 546-561. https://doi.org/10.14744/planlama.2021.80270

Aytaç, Ö., & İlhan, S. (2007). Girişimcilik ve girişimcikültür: Sosyolojik bir perspektif. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 101-120.

Başyazıcı, B. (2012). Cihangir'de soylulaştırma sürecinin semtin ticari kimliği üzerine etkileri. *İdealkent*, *3*(5), 198-219.

Behar, D. (2006). *Üçüncü bölüme giriş*. D. Behar, & T. İslam (Ed.), İstanbul'da "soylulaştırma": Eski kentin yeni sakinleri (1. Baskı, s. 165-168) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Belanger, H., Lapointe, D., & Guillemard, A. (2020). *Central neighborhoods' revitalization and tourist bubble: From gentrification to touristification of daily life in Montreal*. J. Bean, S. Dickinson, & A. Ida (Ed.), Critical practices in architecture: The unexamined (1. Baskı, s. 69-94) içinde. Cambridge Scholars Publishing.

Blázquez-Salom, M., Blanco-Romero, A., Gual-Carbonell, J., & Murray, I. (2019). *Tourist gentrification of retail shops in Palma (Majorca).* C. Milano, J. M. Cheer, & M. Novelli (Ed.), Overtourism: Excesses, discontents and measures in travel and tourism (1. Baskı, s. 39-69) içinde. CAB International.

Budak, B. (2007). Kentsel yenileşme süreci bağlamında 'soylulaştırma': Fener-Balat Örneği. [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2023). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (34. Baskı). Pegem Akademi.

Can, A. (2013). Neo-liberal urban politics in the historical environment of Istanbul - the issue of gentrification. *Planlama, 23*(2), 95-104.

Can, E. (2023). Negotiating the Night: Creative class in a post-secular mahalle, the case of Balat. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 31-46. https://doi.org/10.47613/reflektif.2023.91

Cocola-Gant, A. (2015). Tourism and commercial gentrification. RC21 International Conference on "The Ideal City: Between Myth and Reality, Representations, Policies, Contradictions and Challenges for Tomorrow's Urban Life", Urbino, Italy.

Cocola-Gant, A. (2016). Holiday rentals: The new gentrification battlefront. *Sociological Research Online, 21*(3), 112-120. https://doi.org/10.5153/sro.4071

Cocola-Gant, A., Gago, A., & Jover, J. (2020). *Tourism, gentrification and neighbourhood change: An analytical framework–reflections from Southern European Cities.* J. A. Oskam (Ed.), The overtourism debate: Nimby, nuisance, commodification (1. Baskı, s. 121-135) içinde. Emerald Publishing Limited.

Connell, J. (2012). Film tourism–evolution, progress and prospects. *Tourism Management, 33*(5), 1007-1029. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.02.008

Çeker, A., & Belge, R. (2015). İstanbul'da kentsel dönüşüm kapsamında gerçekleşen bir olgu: Soylulaştırma. *Türk Coğrafya Dergisi, 65*, 77-86.

Davidson, M., & Lees, L. (2005). New-build 'gentrification'and London's riverside renaissance. *Environment and Planning A: Economy and Space, 37*(7), 1165-1190. https://doi.org/10.1068/a3739

Değirmenci, K. (2011). *Kentsel mekânda "yerin" ya da otantik olanın yeniden inşası*. E. Eğribel, & U. Özcan (Ed.), Değişim sosyolojisi: Dünya'da ve Türkiye'de toplumsal değişme (1. Baskı, s. 277-291) içinde. Kitabevi Yayınları.

Diaz, A. L. (2017). Why Barcelona locals really hate tourists. https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/barcelona-locals-hate-tourists-why-reasons-spain-protests-arran-airbnb-locals-attacks-graffiti-a7883021.html adresinden 1 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Ergün, N. (2006). *Gentrification kuramlarının İstanbul'da uygulanabilirliği*. D. Behar, & T. İslam (Ed.), İstanbul'da "Soylulaştırma": Eski kentin yeni sakinleri (1. Baskı, s. 15-30) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ergün, S. (2022). Galerilerden müzelere mekânlar ve alanlar: İstanbul Dolapdere Semtinde sanatsal soylulaştırma. [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Erkan, N. E., & Altıntaş, S. (2018). Soylulaştırmanın gündelik hayattaki görünümleri: Balat'ın mekânsal ve sosyal dönüşümü. *İdealkent, 9*(23), 292-335. https://doi.org/10.31198/idealkent.416805

Esen, O. (2009). *Turizm.* P. Derviş, B. Tanju, & U. Tanyeli (Ed.), İstanbullaşmak olgular, sorunsallar, metaforlar (1. Baskı, s. 305-311) içinde. Garanti Galeri.

Genç, K. (2020). İstanbul'da aşırı turizm: sivil toplum kuruluşları görüşleri üzerinden yorumsayıcı ve karşılaştırmalı bir araştırma. [Doktora Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Genç, K. (2021). Organik imaj çerçevesinde etkinlik turizmi: Malazgirt Zaferi yıl dönümü kutlamaları. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *14*(1), 69-78. https://doi.org/10.46790/erzisosbil.857263

Genç, K., & Şengül, S. (2019). *Turizmin sosyo-kültürel kimliğe etkilerinin kontrolü*. O. Türkay, & İ. Çalık (Ed.), Sürdürülebilir turizm: Gösterge geliştirme ve ölçme yaklaşımı (1. Baskı, s. 214-229) içinde. Detay Yayıncılık.

Genç, K., Türkay, O., & Ulema, Ş. (2022). Tourism gentrification: Barcelona and Venice. *Turismo y Sociedad,* 31, 125-140. https://doi.org/10.18601/01207555.n31.06

Gezer, B. (2019). Yaratıcı sınıf ve soylulaşma ilişkisi: Yeldeğirmeni örneği. [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Glass, R. (1964). *London: Aspects of Change* (1. Baskı). Macgibbon & Kee.

Gotham, K. F. (2005). Tourism gentrification: The case of New Orleans' Vieux Carre (French Quarter*). Urban Studies*, *42*(7), 1099-1121. https://doi.org/10.1080/00420980500120881

Gotham, K. F. (2010). *Tourism gentrification: The case of New Orleans' Vieux Carre (French Quarter).* J. Brown-Saracino (Ed.), The Gentrification Debates A Reader (1. Baskı, s. 145-165) içinde. Routeledge.

Gözek, S., & Akbay, C. (2012). Girişimci adaylarının girişimcilik eğilimleri ve sorunları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(2), 45-60.

Gravari-Barbas, M., & Guinand, S. (2017). *Introduction. Addressing tourism-gentrification processes in contemporary metropolises.* M. Gravari-Barbas, & S. Guinand (Ed.), Tourism and gentrification in contemporary metropolises: International perspectives (1. Baskı, s. 1-21) içinde. Routledge.

Gürbüz, A. (2002). Turizmin sosyal çevreye etkisi üzerine bir araştırma. *Teknoloji, 1*(2), 49-59.

Güzel, F. Ö. (2013). Sosyo-kültürel açıdan paradoks yaratıcı bir sektör olarak turizm: Dalyan destinasyonunda sosyolojik bir çözümleme. *International Journal of Human Sciences, 10*(1), 780-794.

Güzey, Ö. (2009). Sulukule'de kentsel dönüşüm devlet eliyle soylulaştırma. *Mimarlık*, 346, 73-80.

Hackworth, J., & Smith, N. (2001). The changing state of gentrification. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, 92*(4), 464-477. https://doi.org/10.1111/1467-9663.00172

Hubbard, P. (2008). Regulating the social impacts of studentification: A Loughborough case study. *Environment and Planning A: Economy and Space, 40*(2), 323-341. https://doi.org/10.1068/a396

Hudson, S., & Ritchie, J. B. (2006). Film tourism and destination marketing: The case of Captain Corelli's Mandolin. *Journal of Vacation Marketing, 12*(3), 256-268. https://doi.org/10.1177/1356766706064619

İlyasoğlu, A., & Soytemel, E. (2006). *Balat semtinde yerel değişim ve yenileşme süreci içinde Balatlılar: "Bizim mahalle"ye yeni gelenler ve farklı stratejiler*. D. Behar, & T. İslam (Ed.), İstanbul'da "soylulaştırma": eski kentin yeni sakinleri (1. Baskı, s. 127-142) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İnan, C. G. (2017). Küresel kent mantığı, kimlik ve mekânın kentsel dönüşüm projeleriyle fragmantasyonu: Vaka çalışması olarak Fener-Balat ve Süleymaniye. *Kent Akademisi, 10*(29), 75-93.

İrmiş, A., & Özdemir, L. (2011). Girişimcilik ve yenilik ilişkisi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, *9*(1), 135-162.

İslam, T. (2003). İstanbul'da soylulaştırma: Galata Örneği. [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

İslam, T. (2005). *Outside the core: Gentrification in Istanbul.* R. Atkinson, & G. Bridge (Ed.), Gentrification in a global perspective (1. Baskı, s. 121-136) içinde. Routledge.

İslam, T. (2006). *Merkezin dışında: İstanbul'da soylulaştırma*. D. Behar, & T. İslam (Ed.), İstanbul'da "soylulaştırma": Eski kentin yeni sakinleri (1. Baskı, s. 43-58). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İslam, T. (2009). Devlet eksenli soylulaşma ve yerel halk: Neslişah ve Hatice Sultan Mahalleleri (Sulukule) örneği. [Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Judd, D. R. (1999). *Constructing the tourist bubble*. D. R. Judd, & S. S. Fainstein (Ed.), The tourist city (1. Baskı, s. 35-54) içinde. Yale University Press.

Juneja, P. (2020). Overview of the sharing economy and the emerging world of work. https://managementstudyguide.com/sharing-economy-and-emerging-world-of-work.htm adresinden 1 Ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Kaya, E. (2017). *Kentleşme ve kentlileşme* (1. Baskı). İşaret Yayınları.

Kesar, O., Dezeljin, R., & Bienenfeld, M. (2015). Tourism gentrification in the city Of Zagreb: Time for a debate. *Interdisciplinary Management Research, 11*, 657-668.

Keyder, Ç. (2005). Globalization and social exclusion in Istanbul. *International Journal of Urban and Regional Research, 29*(1), 124-134.

Keyder, Ç. (2013). Yeni orta sınıf. Bilim Akademisi, *34-179/148. https://bilimakademisi.org/yeni-orta-sinif-caglar-keyder/*

Knox, P. L., & McCarthy, L. (2012). *Urbanization: An introduction to urban geography* (3. Baskı). Pearson.

Liang, Z., & Bao, J. (2015). Tourism gentrification in Shenzhen, China: Causes and socio-spatial consequences. *Tourism Geographies, 17*(3), 461-481. https://doi.org/10.1080/14616688.2014.1000954

Lopes, A. C., Rodrigues, E. B., & Vera-Cruz, R. (2019). Tourism gentrification. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 471*(9), 1-6. https://doi.org/10.1088/1757-899X/471/9/092025

Marcuse, P. (1985). *Gentrification, abandonment, and displacement: Connections, causes, and policy responses in New York City*. Urban law annual. Journal of Urban and Contemporary Law, 28, 195-240.

Mills, A. (2008). The place of locality for identity in the nation: Minority narratives of cosmopolitan Istanbul. *International Journal of Middle East Studies*, *40*(3), 383-401. https://doi.org/10.1017/S0020743808080987

Narlı, N. (2006). *Tecride uğrayan bir bölgede yaşayan ailelerin soylulaştırma projesine yaklaşımı: Balat-Fener vaka çalışması*. D. Behar, & T. İslam (Ed.), İstanbul'da "soylulaştırma": Eski kentin yeni sakinleri (1. Baskı, s. 113-125) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Orhan, R. (2017, Nisan). Küreselleşme sürecinde soylulaştırmanın mekâna yansıması: İstanbul Sulukule örneği. 2nd International Scientific Researches Congress on Humanities and Social Sciences (IBAD-2017), İstanbul, Türkiye.

Özdemir, M. (1992). *Turizmin Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısına etkileri* (1. Baskı). Kök-Sav Yayınları.

Reynolds, P. D., Hay, M., Bygrave, W. D., Camp, S. M., & Autio, E. (2000). Global entrepreneurship monitor 2000 executive report. Babson College, Kauffman Center for Entrepreneurial Leadership and London Business School.

Robertson, D., Oliver, C., & Nost, E. (2022). Short-term rentals as digitally-mediated tourism gentrification: Impacts on housing in New Orleans. *Tourism Geographies*, *24*(6-7), 954-977. https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1765011

Saçlı, A. (2019). Soylulaştırma ve kent güvenliği. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, *6*(Özel Sayı) 240-255.

Sandıkçı, Ö., & İlkuçan, A. (2007). Soylulaştırma olgusunun tüketim ve pazarlama açılarından analizi: İstanbul Cihangir Örneği. TUBİTAK Projesi, Proje No: 106K246.

Schäfer, P., & Braun, N. (2016). Misuse through short-term rentals on the Berlin housing market. *International Journal of Housing Markets and Analysis, 9*(2), 287–311. https://doi.org/10.1108/IJHMA-05-2015-0023

Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism; gentrification as global urban strategy. *Antipode, 34*(3), 427–450. https://doi.org/10.1111/1467-8330.00249

Smith, N., & Williams, P. (2015). *Kentin mutenalaştırılması* (1. Baskı). (M. Uzun, Çev.) Yordam Kitap (Orijinal eserin basım tarihi 1986, 1. Baskı).

Soytemel, E. (2015). Belonging" in the gentrified Golden Horn/Halic neighbourhoods of Istanbul. *Urban Geography*, *36*(1), 64-89. https://doi.org/10.1080/02723638.2014.956419

Şahintepe, A., & Diler, O. (2022). Turizm kaynaklı soylulaştırma türü olarak "turizm soylulaşması" üzerine kavramsal bir inceleme. *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 5*(4), 1518-1529. https://doi.org/10.33083/joghat.2022.217

Şen, B. (2005). *Soylulaştırma: Kentsel mekânda bir ayrışma biçimi*. H. Kurtuluş (Ed.), İstanbul'da kentsel ayrışma (1. Baskı, s. 127-159) içinde. Bağlam Yayıncılık.

Şen, B. (2006). Kentsel Gerilemeyi Aşmada Bir Çelişkili Bir Süreç Olarak Soylulaştırma: Galata Örneği. [Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi].

Şen, B. (2011). Kentsel mekânda üçlü ittifak: Sanayisizleşme, soylulaştırma, yeni orta sınıf. *İstanbul Üniversitesi SBF Dergisi*, *44*(Mart), 1-21.

Tuncer, T., & İslam, T. (2017). Yeni bir soylulaştırma formu olarak öğrencileştirme (studentification): Bosna-Hersek Mahallesi'nde (Konya) değişen mahalle içi dinamikler. *Planlama, 27*(3), 303-313. https://doi.org/10.14744/planlama.2017.77698

Uçar Altınışık, H. (2015). Türkiye'de kentsel kimliğin dönüşümü ve soylulaştırma: Ankara Hamamönü Örneği. [Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi]. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp

Um, J., & Yoon, S. (2021). Evaluating the relationship between perceived value regarding tourism gentrification experience, attitude, and responsible tourism intention. *Journal of Tourism and Cultural Change, 19*(3), 345-361. https://doi.org/10.1080/14766825.2019.1707217

Uysal, Ü. E. (2006). Soylulaştırma kuramlarının İstanbul'da uygulanabilirliği: Cihangir örneği. *Planlama Dergisi*, *2*, 77-92.

Uzgören, G., & Türkün, A. (2018). Airbnb'nin soylulaşma sürecine etkisi: Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi örneği. *Planlama, 28*(2), 154-170. https://doi.org/10.14744/planlama.2018.29491

Uzun, C. N. (2001). *Gentrification in Istanbul: A diognistic study* (1. Baskı). Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap.

Ünal Reşitoğlu, H. (2022). Çetrefilli bir ilişki: Kentsel dönüşüm ve suç. *İdealkent, 13*(38), 2703-2732. https://doi.org/10.31198/idealkent.1182574

Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *3*(3), 1-9.

Yavuz, H., & Unur, K. (2021). Alanya'da yerel halkın turizmin sosyo-kültürel etkilerini algılamalarına yönelik karşılaştırmalı bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 18*(3), 633-655. https://doi.org/10.24010/soid.961891

Zeybekoğlu Sadri, S., & Akı, A. (2008). Fener ve Balat semtleri rehabilitasyon programı'nın kent hakkı bağlamında değerlendirilmesi. *Sigma,* 1, 49-65.

Zhao, Y., Kou, M., Lu, S., & Li, D. (2009). The characteristics and causes of urban tourism gentrification: a case of study in Nanjing [In Chinese]. *Economic Geography*, *29*(8), 1391-1396.